

Стрельнікова О. В.,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ВИДИ ЕЛІПСИСУ В ГАЗЕТНОМУ СТИЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Стаття має на меті дослідити функціональний аспект явища еліпсису, проаналізувати випадки вживання еліптичних речень в англomовній пресі та визначити основні типи еліпсису, що характерні для газетного стилю англійської мови.

Ключові слова: еліпсис, еліптична конструкція, компресія, мовна економія, газетний текст, опущення, ергономіка тощо.

Целью статьи является исследование функционального аспекта понятия эллипсиса, анализ случаев употребления эллиптических предложений в англоязычной прессе и определение основных типов эллипсиса, характерных для газетного стиля английского языка.

Ключевые слова: эллипсис, эллиптическая конструкция, компрессия, языковая экономия, газетный текст, опущение, эргономика.

The objective of the article is to investigate the functional aspect of the notion of ellipsis as well as to analyze the cases of its realization in the English-speaking press and to define the main types of ellipsis characteristic for the newspaper style of the English language.

Keywords: ellipsis, elliptical construction, compression, language economy, newspaper text, omission, ergonomics etc.

Як відмічав відомий французький дослідник Ш. Баллі, “порушення звичних форм мови безпосередньо слугують експресивності вже одним тим, що вносять у мовлення різноманітність. Не існує нічого більш одноманітного, ніж повторення одних і тих самих форм” [2, с. 394].

Поняття еліпсису розглядається у сучасній лінгвістичній літературі з різних сторін:

- з семантичної точки зору – як різновид імплікації, не пов’язаної з порушенням синтаксичних зв’язків, поряд з іншими імпліцитними формами та засобами організації змісту (Ш. Баллі, Е.Н. Шендельс, Е.Н. Старікова та інші);
- з синтаксичної – як невербалізованість синтаксичних позицій або порушення синтаксичних зв’язків в лексико-синтаксичній структурі простого та складного речення (А.П. Сквородніков, Е.Н. Ширяєв, Н.Ю. Маркелова та ін.);
- з точки зору мовленнєвої ситуації – як явище розмовної спонтанної мови (Е.А. Іванчікова, Е.А. Земська та ін.);
- як текстове явище в семантичному та комунікативному аспектах (Ш. Баллі, С.С. Дікарева та інші);
- як стилістичний прийом (Ш. Баллі, І.Б. Гальперін, А.П. Сквородніков та ін.);
- як регулярні мовні реалізації в аспекті мови та мовлення (М.Я. Блох, Л.С. Бархударов та ін.).

Всі подані теорії доповнюють одна одну та дають можливість осягнути поняття еліпсису найбільш повно.

Очевидним є той факт, що економія мовних засобів, яка є провідною рисою газетного стилю, – одна з основних причин появи еліптичних речень в мові газет. Вивчення економії мовного матеріалу є актуальним для цього стилю перш за все через постійну необхідність передавати велику кількість інформації, що зумовлено розвитком технічного процесу, кількістю та якістю не тільки усного, але й письмового спілкування між людьми. Скорочення висловлювання дозволяє збільшити інформаційну ємкість висловлювання, а великий спектр засобів мовної економії в різних стильових групах – передати багато емоційних і стилістичних відтінків.

Слід підкреслити, що вищенаведені напрями дослідження еліпсису розглядають його не лише як явище мовної системи. Мова як інструмент комунікації та обміну думками між всіма членами суспільства користується реченням або його частиною як основною формою спілкування. В реченні виражається не тільки повідомлення про дійсність, але й ставлення до нього мовця [3, с. 246].

Як стверджував В.В. Віноградов, “психологическая или логистическая защита тезиса о необходимой двучленности (или двусоставности) всякого предложения всегда основывалась на отрыве от конкретно-исторического языкового материала и почти всегда опиралась на идеалистические предпосылки о тождестве или параллелизме речевых и мыслительных процессов и на отрицание отражения в речи объективной действительности” [3, с. 263].

Якщо звернути увагу на такі фактори, як неофіційність, невимушеність спілкування, то можна дійти висновку, що саме іони дозволяють суттєво скоротити висловлювання, використати лише ті частини речення. Які потрібні для розуміння змісту, ігноруючи решту частину речення. Це призводить до утворення еліптичних речень.

Таким чином, під еліптичними реченнями ми розуміємо “граматично або інтонаційно оформлені за мовними законами цілісні одиниці мови, що є основним засобом формування, вираження та передачі думки про певну дійсність та ставлення до неї мовця; двочленні синтаксичні комплекси, в яких досить відокремлено знаходять своє вираження два головних члени речення (підмет та присудок) або ж, в більш складних випадках, групи підмета та група присудка” [1, с. 347], в яких (тобто в реченнях) опущений той чи інший елемент.

У даному дослідженні ми будемо спиратися на визначення еліпсису, подане в “Лінгвістичному енциклопедичному словнику” під редакцією В.Н. Ярцевої: еліпсис – це “пропуск в речі или тексте подразумеваемой языковой единицы, структурная “неполнота” синтаксической конструкции” [4, с. 491].

Переходячи до питання про власне типи еліпсису, необхідно відзначити, що це тут існують два основні підходи: еліпсис розглядається як дуже широке поняття або дуже вузьке. У першому випадку уваги заслуговує класифікація, представлена в роботі С. Адлер, де виділено 4 типи еліпсису:

- прагматичний – коли кількість загальної інформації перевищує кількість вираженого в тексті матеріалу);
- металінгвістичний – коли опущення зумовлено граматичними правилами мови та відбувається на парадигматичному рівні);

- граматичний еліпсис. Прикладом є безособові речення з опущеним формальним підметом та дієсловом – зв'язкою (it is) еліпсису відноситься до синтагматичної компресії;
- синтаксичний еліпсис, який представляє собою опущення повторюваного елемента (іншими словами анафоричний еліпсис).

На противагу класифікації С. Адлер, Л.Г. Веденіна виділяла синтаксичний та семантичний еліпсис. Синтаксичний – базується на аналогії – особливий будові еліпсованої частини, що дозволяє точно визначити те, що не виражено. При семантичному еліпсисі мовна невираженість члена не визначена однозначно та для позначення “невисловленого” змісту допускаються одразу декілька варіантів.

Ш. Баллі розрізняв контекстуальний та ситуативний еліпсис. В першому випадку еліпсис є нульовим елементом, і його зміст диктується контекстом.

У другому випадку жодне актуальне поняття в мовленні не фігурує. Таким чином, у прикладах ситуативного еліпсису відновлення змісту відбувається за рахунок міміки та жестів.

За останнє десятиліття було написано багато наукових робіт, присвячених дослідженню еліптичних моделей в мові. Основним напрямком стає компаративне вивчення еліптичних речень в англійській мові. Так, Е.І. Морозова виділяє еліпсис як текстоутворюючу категорію, яка проявляється у невираженості тих чи інших елементів структури висловлювання. Як відмічається, в структурі простого речення можливий еліпсис підмета, еліпсис присудка та його частини, еліпсис підмета і частини присудка, що виявляється не зовсім коректним, оскільки у реченні еліпсису можуть підлягати будь-які частини речення (в т.ч. і службові слова, що не є членами речення). Хоча в подальшому Е.І. Морозова і вказує на те, що еліпсис другорядних членів речення можливий, ця думка залишається не повністю розвинутою автором [5, с. 9].

Матеріалом для дослідження послужили еліптичні конструкції різної форми, які були вилучені з текстів американських та англійських періодичних газетних видань останніх років методом суцільної вибірки. В загальній кількості системному лінгвістичному аналізу був підданий мовний матеріал в обсязі 2.5 тис. прикладів.

У ході даного дослідження було виявлено той факт, що еліпсис зустрічається в рамках простого, складносурядного та складнопідрядного речень. У кількісному аспекті еліпсис проявляється в структурі простого речення та проявляється за рахунок формальної невираженості тих чи інших елементів його внутрішньої структури (40,3% – в газетних статтях англійських газет). Для простого речення характерні наступні типи еліпсису: еліпсис підмета (25% досліджуваних простих речень); еліпсис присудка та його частини (32,5%). Еліпсис присудка та його частини – найбільш розповсюджений тип еліпсису в рамках простого речення. Еліпсис в складносурядних реченнях представляє собою бінарну конструкцію, яка виникає у разі присутності двох сурядних членів, співвіднесених с одним загальним членом речення та у випадку відносин протиставлення або співставлення між цими членами, наприклад:

– e.g. Peter, but not John, plays football [7]

– e.g. He, and perhaps his son, will do this task [10].

Еліпсис в структурі складносурядного речення – явище поширене (він складає 49,7% всіх розглянутих прикладів в англійських газетних текстах).

Найбільш типовим для складносурядних речень є еліпсис присудка (61,9%), який має свої особливості:

– опускається весь присудок та додаток у другому реченні, якщо підмет в цих реченнях різний (e.g. Mother will cook this dinner today and Sam tomorrow [8]);

– еліпсується модальне дієслово у другому реченні, якщо підмети обох речень не співпадають (e.g. John must do it and Jack stick to the same [9]);

– елімінується основне дієслово при умові, що воно є одним і тим самим в обох частинах складносурядного речення (e.g. she'll write to her parents and he will to his sister [11]).

Найменш чисельний структурно-функціональний тип еліпсису в англійських газетних виданнях – еліпсис в рамках складнопідрядного речення, що складає лише 10% з усіх опрацьованих конструкцій.

Отже, за результатами проведеного дослідження, можна стверджувати, що еліпсис – це текстоформуюча категорія, яка виконує важливі комунікативно-прагматичні функції в газетному стилі англійської мови.

Англійському еліпсису властиві загальні риси, це основні типи еліптичних речень: частковий та повний еліпсис, синтаксичний (побудований на аналогії) та семантичний (контекстний).

Особливість газетного стилю англійської мови полягає в тому, що еліпсується переважно присудок речення, рідше – компонент із значенням об'єкта чи суб'єкта дії. Семантика пропущеного компонента не потребує встановлення, бо вона експлікується вербалізованими членами речення, які своїм значенням і граматичною формою вказують на лексичні та граматичні характеристики пропущеного слова. Така семантико-синтаксична організація еліптичного речення сприяє увиразненню семантичних відношень між вербалізованими компонентами, зокрема відношень контрасту, заміщення, послідовності появи в часі, неспівмірності об'єктів допомагає передати семантичні відтінки певної дії.

Підмет пропускають, якщо він зрозумілий зі змістового зв'язку еліптичного речення із сусіднім, переважно повним реченням. У такому разі виникають побудови з “подвійною” неповнотою: пропуск підмета зумовлений зовнішньо- і внутрішньосинтаксичними чинниками, а еліпсис присудка – внутрішньосинтаксичними.

Характерними рисами еліпсису в англійському реченні газетного тексту є: редукція допоміжних дієслів, еліпсис в інфінітивних конструкціях, більше значення актуального поділу для англійської фрази.

Проведене нами дослідження підтвердило наші гіпотези і дозволило зробити головний висновок про своєрідність вияву еліпсованих конструкцій у газетних текстах як особливого різновиду публіцистичного мовлення.

Перспективність дослідження вбачаємо в поглибленні зазначених у статті теоретичних постулатів, що уявляється можливим через охоплення аналізом суцільних текстових масивів газетного тексту із використанням різних сучасних методик і методичних прийомів лінгвістичного аналізу.

Література:

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Сов. энцикл., 1966. – 608 с.
2. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы фразеологии языка : пер. с франц. / Ш. Балли. – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – С. 394.
3. Виноградов В. В. Основные вопросы синтаксиса предложения (на материале русского языка) [Текст] / В. В. Виноградов // Избранные труды. Исследования по русской грамматике. – М. : Наука, 1975.
4. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В. Н. Ярцева, – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – 685 с.
5. Морозова Е. И. Структурно-функциональные типы и прагматические характеристики эллипсиса во французском языке в сопоставлении с английским (на материале газетно-журнальных публикаций) : автореф. дис. ... канд. филол. наук / Е. И. Морозова. – Екатеринбург, 2005. – С. 9.
6. Adler, S. Quand la parole est d'argent et le silence est d'or : l'ellipse comme outil argumentatif / S. Adler // Revue de sémantique et pragmatique. – 2003. – № 14. – P. 81–82.
7. The Times // <http://www.the-times.co.uk/> 2005, December, 31.
8. The Times // <http://www.the-times.co.uk/> 2006, February, 1.
9. The Mirror // <http://www.mirror.co.uk/news/real-life-stories/your-2008-health-and-wealth-stars-283115>
10. The Mirror // <http://www.mirror.co.uk/sport/other-sports/from-the-wally-with-a-brolly-to-the-man-with-a-plan-englands-360531>
11. The Herald // <http://www.heraldscotland.com/news/home-news/shoppers-parked-in-disabled-bays-face-60-fines-1.991120>
12. The Herald // <http://www.heraldscotland.com/business/analysis/edinburgh-shows-resilience-1.919971>